มุสลิมชุมชนคลองตะเคียนและชุมชนสำเภาล่ม อำเภอพระนครศรีอยุธยา : การสำรวจเบื้องต้น

MUSLIMS OF KLONGTAKEIN COMMUNITY AND SAMPHAO LOM COMMUNITY IN PHRANAKORN SI AYUTTHAYA DISTRICT: PRELIMINARY SURVEY

วิวัฒน์ ร้อยศรี[*] | WIWAT ROYSRI

ฟารุก ขันราม[**] | FARUK KHUNRAM

ABSTRACT

This article aims to study the history and background of the Thai Muslims in Klongtakein subdistrict and Samphao Lom subdistrict in Phranakhon si Ayutthaya district since the first Muslim settlers in the Ayutthaya period. The Muslims have a variety of occupations such as working in government, trading, farming and fishery. The Muslims who came to connect the relationship with Ayutthaya had various nationalities such as

[*] อาจารย์ประจำสาขาวิชาสหวิทยาการอิสลาม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา E-mail : Soleh.rs007@gmail.com

[**] อาจารย์ประจำสาขาวิชาสหวิทยาการอิสลาม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา E-mail : Khunram_faruk@hotmail.com

Persian, Arab, Malay and Cham. Klongtakein community and Sampao Lom community are the two ancient Muslims communities of Phranakorn Si Ayutthaya district consisting of Muslims from many nationalities who came to Thailand and have become Thai people.

From the study of the spoken languages of Muslims of Klongtakein subdistrict and Samphao Lom subdistrict, it is found that Thai, Malay and Arabic words are mixed and are well understood. The one having an ability to practice the religion and being an academic will be chosen as a religious teacher, so the people of Klongtakein and Samphao Lom can learn religion and practice the religious activities very well.

Keywords : Thai Muslims, Klongtakein subdistrict, Samphao Lom subdistrict

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชาวไทยมุสลิมตำบลคลองตะเคียนและตำบลสำเภาล่ม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นับตั้งแต่ชาวมุสลิมกลุ่มแรกที่ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งชาวมุสลิมได้มีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการเข้ารับราชการ การค้าขาย การทำเกษตรกรรมและการประมง เป็นต้น โดยชาวมุสลิมที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นมีหลากหลายเชื้อชาติ อาทิ ชาวเปอร์เซีย ชาวอาหรับ ชาวมลายู และชาวจาม เป็นต้น ชุมชนคลองตะเคียนและชุมชนสำเภาล่ม (คลองปทาคูจาม) จึงได้ชื่อว่าเป็นสองชุมชนมุสลิมที่เก่าแก่ของอำเภอพระนครศรีอยุธยา ซึ่งประกอบด้วยชนชาติต่างๆ ที่เป็นมุสลิม ได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยจนกลายเป็นชาวไทยแล้ว

จากการศึกษาภาษาพูดของชาวมุสลิมตำบลคลองตะเคียนและตำบลสำเภาล่ม จะมีทั้งศัพท์ภาษาไทย ภาษาอาหรับและภาษามลายูปะปนกันไปและเป็นที่เข้าใจกัน

อย่างดียิ่ง โดยถ้าผู้ใดมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติศาสนกิจเป็นที่ประจักษ์และมีความเชี่ยวชาญทางด้านวิชาการก็จะได้รับเลือกให้เป็นครูสอนศาสนา ทำให้ชาวคลองตะเคียนและชาวสำเภาล่มสามารถเรียนรู้ศาสนาและปฏิบัติศาสนกิจได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ : ชาวไทยมุสลิม ตำบลคลองตะเคียน ตำบลสำเภาล่ม

บทนำ

ประเทศไทยหรือสยามในสมัยโบราณนั้นมีมุสลิม (ผู้นับถือศาสนาอิสลาม) ตั้งรกรากอยู่มาช้านานทั้งทางภาคใต้ซึ่งเป็นดินแดนมุสลิมต่อจากประเทศมาเลเซีย และในสมัยกรุงศรีอยุธยาก็มีมุสลิมจากประเทศต่างๆ มาติดต่อค้าขายและเจริญสัมพันธไมตรีเป็นอันมาก นับตั้งแต่ยุคสมัยสุโขทัยก็มีหลักฐานว่าชาวต่างประเทศ คือ อินโดนีเซีย เปอร์เซีย พม่า จีน กัมพูชา ญวน อาหรับ อินเดีย และฝรั่งโปรตุเกสต่างก็เดินทางมาค้าขาย เผยแพร่ศาสนาและเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ในสมัยกรุงศรีอยุธยาปรากฏมีชาวต่างชาติทั้งชาติในเอเชีย และจากยุโรปเข้ามาอาศัยอยู่และทำการค้าขายในสังคมอยุธยาอย่างคึกคัก ในจำนวนชาติต่างๆ ที่เข้ามาหลากหลายนี้ ส่วนหนึ่งจากชาติที่เป็นมุสลิมที่มีบทบาทสำคัญในสมัยกรุงศรีอยุธยา คือ ชาวเปอร์เซีย ชาวมลายู และชาวจาม

ชนเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อทำการเกษตร การค้าขาย การประมง และส่วนหนึ่งก็มาเป็นล่าม โดยมุสลิมชาวเปอร์เซียส่วนใหญ่จะเข้ารับราชการและทำการค้าขาย ซึ่งจะตั้งบ้านเรือนอยู่ภายในเกาะเมืองกรุงศรีฯ ส่วนมุสลิมชาวมลายูและชาวจามนั้นส่วนใหญ่จะทำการเกษตร การประมงและค้าขาย โดยจะตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่อีกฝั่งแม่น้ำทางใต้ของเกาะเมืองกรุงศรีฯ ซึ่งก็คือ ตำบลคลองตะเคียนและตำบลสำเภาล่ม ในปัจจุบัน

จุดเด่นของชุมชนคลองตะเคียนและชุมชนสำเภาล่มนี้ คือ เป็นชุมชนมุสลิมเก่าแก่ที่มีนักวิชาการที่เชี่ยวชาญทางด้านศาสนาที่คอยสอนและชี้แนะวิชาความรู้ทางด้านศาสนา เพื่อชาวชุมชนได้ใช้ชีวิตอยู่ในครรลองของศาสนา

สภาพภูมิศาสตร์

ตำบลคลองตะเคียน เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอพระนครศรีอยุธยา ทิศเหนือติดกับตำบลสำเภาล่ม ทิศใต้ติดกับตำบลบ้านรุน ทิศตะวันออกติดกับตำบลเกาะเรียนและทิศตะวันตกติดกับตำบลปากกราน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำเจ้าพระยาและลำคลองคลองตะเคียนไหลผ่าน ราษฎรตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณริมแม่น้ำและลำคลอง มีพื้นที่ทั้งหมด 4,487 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตรจำนวน 2,649 ไร่ (น.ศ.โปรแกรมคอมพิวเตอร์ศึกษา, 2552 : 59) ตำบลคลองตะเคียนเป็นตำบลเก่าแก่ มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เนื่องจากเป็นชุมชนชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูที่เข้ามาทำการค้าขายในสมัยกรุงศรีอยุธยาใช้เป็นสถานที่พำนักพักพิง ซึ่งสถานที่ตั้งของตำบลนั้นมีลำคลองใหญ่เคยมีต้นตะเคียนขนาดใหญ่ขึ้นอยู่บริเวณปากคลองด้านทิศตะวันออก ซึ่งในสมัยโบราณใช้เป็นเส้นทางล่องซุงทำไม้ ดังนั้นจึงได้เรียกชื่อตำบลตามชื่อของลำคลองว่า ตำบลคลองตะเคียน

ตำบลสำเภาล่มเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอพระนครศรีอยุธยา ทิศเหนือติดกับตำบลประตูชัย ทิศใต้ติดกับตำบลคลองตะเคียน ทิศตะวันออกติดกับตำบลเกาะเรียนและทิศตะวันตกติดกับตำบลปากกราน อำเภอพระนครศรีอยุธยา มีเนื้อที่โดยประมาณ 6.18 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,866 ไร่ จากคำบอกเล่าในอดีต กรุงศรีอยุธยามีความสัมพันธ์กับประเทศจีนและได้เกิดความผูกพันที่กลายเป็นตำนานแห่งความรัก ซึ่งสร้างเหตุการณ์อันสำคัญเป็นจุดกำเนิดตำนานของตำบลสำเภาล่ม เรื่องมีอยู่ว่า เจ้าชายสายน้ำผึ้งได้มีความรักกับลูกสาวเจ้าเมืองจีนชื่อเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก ซึ่งเจ้าชายทรงพานางมากรุงศรีอยุธยาโดยทางเรือ เมื่อมาถึงบริเวณวัดพนัญเชิง เจ้าแม่สร้อยดอกหมากได้ทดลองใจโดย

ให้เจ้าชายเอาเรือมารับ เพื่อให้สมเกียรติและเป็นการยกย่องแต่เจ้าชายตอบไปทำนองว่าไม่จำเป็น เพราะเดินทางมาด้วยกันก็ควรจะเดินทางเข้าวังพร้อมกัน เมื่อได้รับคำตอบปฏิเสธ พระนางจึงเสียใจและกลั้นใจตายด้วยท่าทางที่ไว้เชิง จึงได้มีการสร้างวัดไว้เป็นอนุสรณ์ชื่อ “วัดพระนางเชิง” ปัจจุบันคือ วัด พนัญเชิง ส่วนทหารในเรือได้พร้อมใจกันเจาะเรือสำเภาเพื่อทำลายชีวิตตนเองตามเจ้านายไป และกระแสน้ำได้พัดเอาเรือสำเภาไปล่มอีกฝั่งแม่น้ำ ซึ่งได้ถูกเรียกขานกันต่อมาว่า “ตำบลสำเภาล่ม” (น.ศ.โปรแกรมคอมพิวเตอร์ศึกษา, 2552 : 52-53)

การตั้งถิ่นฐานของชาวมุสลิมในประเทศไทย

ก่อนที่เราจะทราบความเป็นมาของชาวมุสลิมตำบลคลองตะเคียนและตำบลสำเภาล่ม จำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องทราบถึงความเป็นมาของชาวมุสลิมในประเทศไทยด้วย ซึ่งการมาของชาวมุสลิมนั้นเกิดขึ้นในรัชสมัยแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ.2153-2171) มีพ่อค้าชาวเปอร์เซีย 2 ท่านคือ เชคอะหมัดและเชคสะอิ๊ด พร้อมบริวารได้เข้ามาตั้งรกรากและค้าขายอยู่แถวชานกรุงศรีอยุธยา จนมีฐานะเป็นเศรษฐีใหญ่ เชคอะหมัดนั้นได้สมรสกับสุภาพสตรีไทยและตั้งรกรากอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา ท่านเป็นเศรษฐีชาวเปอร์เซียที่เข้ารับราชการในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม โดยได้รับตำแหน่งครั้งสุดท้ายเป็นสมุหนายก และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น ออกญาบวรราชนายก จางวางมหาดไทย (พลับพลึง คงชนะ, 2538 : 124) มีการค้นพบวัตถุโบราณของท่านเชคอะหมัดที่มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เช่น หม้อทองแดง ถ้วยและจานเป็นต้น จนมีการก่อสร้างสุสานของท่านที่มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ท่านเป็นต้นตระกูลของชาวไทยที่อยู่ในสายสกุล บุนนาค ศรีเพ็ญ อะหมัดจุฬา ฯลฯ (สุวนัช ศรีสง่า, 2558 : 21)

ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ทรงโปรดให้ ท่านมุสตอฟา บุตรชายคนโตของท่านสุลต่านสุลัยมาน มีหน้าที่ปกครองบ้านเมืองและได้ทรงแต่งตั้งให้ท่านมุสตอฟาเป็นพระยาไชยา และได้ทรงโปรดเกล้าให้ท่านหะซันและท่านหุเซ็น บุตรของสุลต่านสุ

ลัยมาน สุลต่านแห่งลุ่มทะเลสาบสงขลาเข้ามารับราชการในกรุงศรีอยุธยา แล้วแต่งตั้งบุตรชายของท่านขึ้นเป็นพระยาราชบังสัน (หะซัน) ซึ่งเป็นแม่ทัพเรือคนแรกของกรุงศรีอยุธยา เนื่องด้วยเมืองสงขลาพ่ายแพ้ต่อกองทัพของอยุธยา ทางด้านอยุธยาจึงต้องควบคุมตัวบุคคลจากตระกูลนี้เข้าสู่อยุธยา ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมที่จะต้องเลือกเกณฑ์ผู้คนในเมืองที่พ่ายแพ้สงครามเข้ามาอยู่ส่วนกลาง (อาณัติ อนันตภาค, 2557 : 117) และเนื่องจากลูกหลานของท่านสุลต่านสุลัยมานที่ถูกกวาดต้อนมาอยู่ในกรุงศรีอยุธยานี้เป็นผู้มีเชื้อสายและชาติตระกูลผู้ดีจึงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้ารับราชการกันหลายสกุลและหลายชั่วคนต่อมา (สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง, 2530 : 182)

บรรดาลูกหลานของพระยาราชบังสัน (หะซัน) ได้รับราชการต่อมาจนถึงสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์จนมีบุตรหลานและเหลนสายสกุลต่างๆ มากมายจนถึงรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ โดยนับตั้งแต่รัชสมัยของพระเพทราชาต่อมาจนถึงรัชสมัยพระพุทธเจ้าเสือ (พ.ศ.2246-2251) เชื้อสายของพระยาราชบังสัน (หะซัน) ก็ได้รับราชการเรื่อยมา และในสมัยพระเจ้าเอกทัศน์ได้เรียกตัว พระยาพัทลุง (ภักดีเสนา) ให้มาช่วยราชการที่พระนครศรีอยุธยาจนได้สละชีวิตในการรบต่อสู้กับข้าศึก จนกระทั่งกรุงศรีอยุธยาประสบภาวะกรุงแตก ราษฎรก็แตกฉานซ่านเซ็นหนีภัยไปตั้งถิ่นฐานที่กรุงธนบุรีและอื่นๆ (อาณัติ อนันตภาค, 2557 : 118) อาจกล่าวได้ว่านับแต่สมัยสมเด็จพระเพทราชาเป็นต้นมา บุคคลในตระกูลสุลต่านสุลัยมานมักจะสืบทอดตำแหน่งในสองสายงานสำคัญคือ ตำแหน่งเจ้าเมืองพัทลุง และตำแหน่งพระยาราชบังสันหรือเจ้ากรมอาสาจามตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยาจนกระทั่งถึงต้นรัตนโกสินทร์

จากที่กล่าวมาแล้วแสดงว่าในกรุงศรีอยุธยานั้นมีข้าราชการมุสลิมอยู่ต่อเนื่องกันเป็นจำนวนมาก นอกจากรับราชการแล้ว ยังคงมีมุสลิมที่ทำหน้าที่อื่นๆ ทั้งการค้าขาย ทำนาและทำไร่อยู่ที่เกาะเมืองเป็นอันมาก ซึ่งประชาชนเหล่านี้ได้กระจัดกระจายอยู่ตามที่ต่างๆ ในเกาะเมือง ซึ่งเกาะเมืองในสมัยนั้นคือเกาะที่ตั้งของพระราชวัง วัด สถานที่ราชการและสถานที่อื่นๆ รวมทั้งเป็นที่อยู่ของข้าราชการ หน่วยงานต่างๆ และประชาชนทั่วไป จึงทำให้เกิดความคับแคบ ประชาชนบางส่วนจึงขยับขยายไปอยู่ที่อื่น เช่น เกาะเรียน เกาะใหญ่ ฯลฯ รวมทั้งบริเวณ คลองตะเคียนและคลองคูจาม เป็นต้น

ในสมัยรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ.2199-2231) นั้นมีชาวมุสลิมที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการช่วยงานในส่วนราชการมากยิ่งขึ้นโดยพระองค์ทรงแต่งตั้งข้าหลวงเดิมให้เป็นข้าราชการผู้ใหญ่หลายหัวเมืองดังนี้

1. ออกญาพญา ชำนาญภักดี (สมบุญ) แขกมะหง่น เจ้าเซ็น ให้เป็น สมุหนายก อัครมหาเสนาบดี (หลานเชคอะหมัด)

2. ออกญาพญา ราชวังสันเสนี (มะหะหมุด) แขกซุนหนี่ ข้าหลวงเดิม ให้เป็น ว่าที่สมุหพระกลาโหม

3. ออกญาพญา รามเดโช แขกซุนหนี่ ข้าหลวงเดิม ให้เป็น ออกญาเจ้าพญา นครศรีธรรมราช

4. ออกญาพญา ยมราช (สังข์) แขกซุนหนี่ ข้าหลวงเดิม ให้เป็น ออกญาเจ้าพญา นครราชสีมา โคราช

5. ออกญาพญา ท้ายน้ำ (น้อยเล็ก) แขกซุนหนี่ ข้าหลวงเดิม ให้เป็น ออกญาเจ้าพญาพระพิษณุโลก

6. ออกญาพญา ศรีไศรย์หาญณรงค์ (ญี่) แขกมะหง่น ข้าหลวงเดิม ให้เป็น ออกญาเจ้าพญาเมืองตะนาวศรี

7. ออกญาพญา หุเซงคาร (หลา) แขกมะหง่น ข้าหลวงเดิม ให้เป็น ออกญาเจ้าพญา เมืองมฤตย์ ในปลายสมัยฯ ได้กลับมารับราชการในกรุงจนถึงรัชกาลพระเพทราชา (สุวนัช ศรีสง่า, 2558 : 21-22)

ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์นั้น สมุหพระกลาโหมเป็นแขกซุนหนี่ สมุหนายกจักรี เป็นแขกมะหง่น เมื่อขุนนางแขกซุนหนี่มีอำนาจมากกว่าขุนนางไทยนั้น พญาราชวังสันเสนี (มะหะหมุด) จึงสร้างสุเหร่ากุฎีใหญ่ (วัดแขกซุนหนี่) ขึ้นที่หลังเมืองธนบุรีศรีมหาสมุทร์ (ริมวัดหงสาราม ในคลองบางกอกใหญ่) เมื่อจุลศักราช 1050 ปีมะโรง สัมฤทธิศก (พ.ศ. 2231) กุฎีใหญ่นี้สร้างพร้อมกับวัดฝรั่งเศส (วัดซันตาครุส) (สุวนัช ศรีสง่า, 2558 : 22)

นอกเหนือจากมุสลิมชาวเปอร์เซียที่เข้ามาดำเนินการทางการค้าและปักหลักสร้างบ้านเรือนกระทั่งสามารถก้าวเข้าสู่ระบบราชการ และแพร่ลามทางชาติพันธุ์จนกระทั่งกลายเป็นส่วนหนึ่งของชาวสยามหรือคนไทยไปแล้ว ก็ยังปรากฏว่ามีกลุ่มมุสลิมที่นับถือศาสนาอิสลามกลุ่มอื่นๆ ที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งและสืบทอดลูกหลานในแผ่นดินสยามจนกระทั่งกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมทวิชาติพันธุ์แห่งนี้ไปแล้วด้วย นั่นก็คือ ชาวมลายู ชาวชวาและชาวจาม นอกเหนือจากชนกลุ่มนี้จะมีความเหมือนในเรื่องศาสนาที่นับถือคือศาสนาอิสลามแล้ว นิกายที่แตกต่างของศาสนาอิสลามซึ่งมีอยู่สองนิกายหลักคือซุนหนี่และชีอะห์ ชนกลุ่มนี้ก็นับถือนิกายซุนหนี่เหมือนกันอีกด้วย ไม่เพียงเท่านั้น มุสลิมที่ว่านี้ซึ่งประกอบด้วยชาวมลายู (รวมๆ จากหลายเมืองในปลายแหลมทอง เช่น จากปัตตานี เกาะสุมาตราและบอร์เนียว) ชวาและมักกะสัน รวมไปถึงชาวจามที่มาจากดินแดนทางตอนใต้ของอาณาจักรเวียดนามในปัจจุบัน เราสามารถเรียกรวมกันว่าเป็นมุสลิมแห่งอุษาคเนย์ก็ได้ เนื่องจากเป็นชาวมุสลิมที่ถือเป็นชนกลุ่มเพื่อนบ้านของเรามานับแต่อดีตนั่นเอง (จิตรสิงห์ ปิยะชาติ, 2554 : 186-187)

ชาวมลายูส่วนใหญ่จะมาจากทั้งปัตตานี และเมืองอื่นๆ ในแหลมมลายู ชนเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อทำการเกษตรกรรม การค้าขายและส่วนหนึ่งก็มาเป็นล่าม เนื่องจากการเดินเรือค้าขายในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้น ภาษามลายูเป็นภาษากลางที่ใช้พูดจาแลกเปลี่ยนกันในน่านน้ำ ยังมีประเด็นที่น่าสนใจคือเมื่อครั้งที่เชื้อสายสุลต่านสุลัยมานจากเมืองสงขลาถูกเกณฑ์เข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์นั้น ได้ทรงให้คนเหล่านี้ไปตั้งครอบครัวอยู่ใกล้กับชุมชนชาวมลายูและชาวจาม ซึ่งในเวลาต่อมาปรากฏว่ามีบุคคลจากตระกูลสุลัยมานไปเป็นหัวหน้าชาวจามในนามของพระยาราชบังสัน และน่าจะสืบทอดต่อมาจนกระทั่งเสียกรุง

หลังจากที่อยุธยาต้องเสียกรุงเป็นครั้งที่สอง ปรากฏว่าที่บางกอกและเมืองนนทบุรี มีชาวชวาและชาวมลายูกลุ่มหนึ่งอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานก่อนหน้านี้แล้ว โดยเฉพาะชุมชนชาวเรือนแพซึ่งว่ากันว่าเป็นชาวชวานั้นปรากฏอย่างชัดเจนมานับแต่เสียกรุงว่ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ตลาดแก้ว ตลาดขวัญ เมืองนนทบุรีในปัจจุบัน ขณะที่ทางฝั่งธนบุรีก็ปรากฏว่ามีลูกหลานของชาวมลายูและจากสายสกุลสุลต่านสุลัยมานมาตั้ง

ครอบครัวอยู่ก่อนแล้วด้วย สันนิษฐานว่า ลูกหลานสายสกุลสุลัยมานบางส่วนอาจจะติดตามครอบครัวมาอาศัยอยู่ที่บางกอกก่อนหน้านี้นับแต่ที่คนในครอบครัวที่รับราชการได้มาประจำการอยู่ที่บางกอกนั่นเอง (จิตรสิงห์ ปิยะชาติ, 2554 : 190)

ในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ได้ทรงยกทัพไปตีเมืองปัตตานี เมื่อได้ชัยชนะก็ได้ทำการกวาดต้อนประชาชนจากเมืองปัตตานีให้เข้ามาอาศัยอยู่ในบางกอก ซึ่งปรากฏว่า ชาวปัตตานีเหล่านี้ต่อมาก็อาศัยกระจัดกระจายอยู่ตามสถานที่ต่างๆ รอบเมืองนับตั้งแต่สี่แยกบ้านแขก ไปจนถึง บางกะปิ มีนบุรี หนองจอก เป็นต้น (จิตรสิงห์ ปิยะชาติ, 2554 : 191)

ขณะที่ชาวจามก็เช่นกัน ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็ได้มีการอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารเพิ่มมากขึ้นและเข้ามาตั้งหลักแหล่งประกอบอาชีพทำมาหากินโดยเฉพาะการทอผ้าไหม รวมไปถึงรับราชการในกรมอาสาจามอย่างต่อเนื่อง ดังปรากฏชุมชนชาวจามที่ถูกเกณฑ์เข้ามาในประเทศนับตั้งแต่ช่วงสงครามระหว่างสยามกับเขมรในสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ชาวมลายูและชาวจามนี้ ด้านหนึ่งอาจจะดูเหมือนเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีบทบาทในหน้าประวัติศาสตร์น้อยกว่าชาติอื่นๆ อยู่ก็ตาม แต่หากพิจารณากันแล้ว ก็จะเห็นได้ว่ากลุ่มชนเหล่านี้นี่เองที่เป็นส่วนหนึ่งของประชากรที่ร่วมกันสร้างและสานสังคมไทยมากระทั่งถึงปัจจุบันเช่นกัน ที่พวกเขาไม่ได้รับการเอ่ยถึงมากนักนั้นก็คงเพราะสถานะทางสังคมที่ไม่ได้มีการไต่เต้าทางชนชั้นเหมือนกับชนชาติอื่นๆ พวกเขาดำรงอยู่ด้วยการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมการผลิตที่ไม่ต่างจากประชาชนทั่วไปในสังคมไทย นอกจากนั้นในหน้าที่ราชการที่จะทำให้มีอำนาจด้านสังคมก็ดูเหมือนพวกเขาจะไม่ได้สนใจมากไปกว่าการประกอบอาชีพอย่างที่บรรพบุรุษเคยทำมา ที่สำคัญอาชีพด้านเกษตรกรรมที่พวกเขาทำนั้นดูเหมือนจะไม่เอื้อให้สามารถก้าวขึ้นมามีบทบาทในสังคมไทยมากนัก แต่กระนั้นเราก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าพวกเขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยและอาจเป็นส่วนหนึ่งของเชื้อสายของคนไทยในปัจจุบัน

ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของตำบลคลองตะเคียนและตำบลสำเภาล่ม

มุสลิมสมัยกรุงศรีอยุธยามาจากพื้นที่ต่างๆ หลากหลายสัญชาติแต่มีความสัมพันธ์กันทางจิตใจเพราะนับถือศาสนาเดียวกัน ปฏิบัติศาสนกิจเหมือนกัน จึงมีสัมพันธไมตรีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเนื่องจากกรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองที่มีแม่น้ำหลายสาย เมื่อถึงฤดูน้ำหลากชาวบ้านจึงต่อแพอยู่เพื่อติดต่อค้าขายทางเรือพาย เรือแจว เรือกำปั่นต่างๆ (สุวนัช ศรีสง่า, 2558 : 22)

เกาะเมืองของกรุงศรีอยุธยาเป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการ วัดวาอาราม และเป็นสถานที่อยู่อาศัยของข้าราชการ ที่ตั้งของประชาชนนั้นมีขนาดเล็ก คับแคบมีแม่น้ำล้อมรอบ ประชาชนส่วนหนึ่งจึงมีเคหะสถานบ้านเรือนอยู่ฝั่งตรงข้าม ทั้งทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ซึ่งทิศใต้ของราชธานีกรุงศรีอยุธยานั้นเป็นหมู่บ้านของชาวมุสลิมที่สำคัญ 2 หมู่บ้าน คือ บ้านคลองตะเคียนและบ้านคลองคูจาม (ตำบลสำเภาล่ม)

ศิวราช กบิลคาม กล่าวว่า “ในคลองตะเคียนหรือคลองขุนละครไชย เป็นที่อยู่ของมุสลิมเช่นเดียวกับคลองปทาคูจาม ในคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรมกล่าวถึงย่านที่อยู่ตามแนวคลองและท้ายคลองว่า ครั้นถึงฤดูลมสำเภาพัดเข้ามาในกรุง เป็นมรสุมเทศกาลพวกลูกค้าพานิชสำเภาจีนและลูกค้าแขกสลุป ลูกค้าฝรั่งกำปั่น ลูกค้าแขกกุศราชและพวกลูกค้าแขกสุรัด แขกชวามาลายู แขกฝรั่งเศส โปรตุเกส วิลันดาอิสปันยอนอังกฤษและฝรั่งดำ ฝรั่งลังกุนีและแขกเกาะ เป็นลูกค้าพานิชคุมสำเภาสลุปกำปั่นแล่นเข้ามาทอดสมออยู่ท้ายคู” คำว่า ท้ายคู คือ ป้อมท้ายคู ที่คลองปทาคูจามและคลองตะเคียน (สุวนัช ศรีสง่า, 2558 : 22)

คลองตะเคียนเป็นคลองลัดเพื่อใช้เลี่ยงกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยวของแม่น้ำเจ้าพระยาในช่วงฤดูน้ำหลาก และหลีกเลี่ยงการสัญจรทางน้ำที่มีเรือคับคั่งของตัวเมืองในช่วงที่ไม่ใช่ฤดูน้ำหลาก คลองนี้เริ่มต้นจากแม่น้ำเจ้าพระยาใกล้วัดยอเซฟ ไหลลงมาทางใต้แล้วมาบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาตรงด้านใต้ของหมู่บ้านญี่ปุ่น ซึ่งสันนิษฐานว่าคลองนี้มีมาก่อนรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ปัจจุบันชุมชนริมคลองตะเคียนกว่า

ร้อยละ 90 เป็นชาวมุสลิม (กำพล จำปาพันธ์, 2559 : 32) คลองตะเคียนนั้นยังมีชื่อที่เรียกกันอีกชื่อหนึ่งคือ คลองขุนละคอนไชย

เมื่อใกล้จะเสียกรุงศรีอยุธยานั้นได้มีบันทึกไว้ว่า “เมื่อใกล้จะเสียกรุงศรีอยุธยาในช่วง พ.ศ.2310 ขณะนั้นบรรดาเรือราษฎรลูกค้าเหนือใต้ทั้งปวงก็ถอยลงไปจอดคับคั่งกันอยู่ ณ ท้ายคูและเรือพระที่นั่งกิ่งไชยศรีกราบ และเรือดั้งกัน เรือศรีษะสัตว์ทั้งหลายใหญ่น้อยกับทั้งกำปั่นและเรือรบ ก็โปรดให้ถอยลงไปจอดไว้ที่ท้ายคูทั้งสิ้น ครั้น ณ วันแรม 8 ค่ำ เดือน 5 ปีมะโรง โทศก ศักราช 1122 ปี พลพม่าประมาณสองพันยกไปตีที่ท้ายคูทั้งสองฟาก บรรดาครอบครัวชายหญิงซึ่งอยู่บกนั้นพม่าจับมัดฆ่าฟัน ตายเป็นกองๆ ที่อยู่เรือแออัดกันทั้งแม่น้ำนั้น พม่าลงในเรือไล่ฆ่าฟันล้มตายเป็นอันมาก แล้วเผากำปั่นและเรือหลวงใหญ่น้อยทั้งปวงเสียสิ้น ศพลอยเต็มทั้งแม่น้ำจนน้ำกินไม่ได้ที่จับได้เป็นไปก็มาก” (สุวนัช ศรีสง่า, 2558 : 23) ชาวเมืองอยุธยาที่มีเรือหรือแพต่างก็อพยพโยกย้ายตามลำน้ำเจ้าพระยาไปสู่ นนทบุรี ธนบุรีและบางกอก บางพวกก็หลบภัยเข้าไปอยู่ในเรือนสวนที่ห่างไกล แล้วกลับมาใหม่เมื่อบ้านเมืองสงบ

ย่านคลองปทาคูจาม หรือ คลองคูจาม มีพวกแขกจามอาศัยตั้งหลักแหล่งทำมาหากินอยู่มานาน จนได้เรียกคลองสายนี้ว่า “คลองปทาคูจาม” พวกแขกจามมีอาชีพสานเสื่อลันไตขนาดต่างๆ สานภาชนะสำหรับใส่สิ่งของต่างๆ (สมุก) จำหน่าย และรับจ้างทั่วไป (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2544 : 60)

คลองปทาคูจามเป็นคลองขุด ตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ 6 ตำบลสำเภาล่ม ฝั่งตรงข้ามก็จะตรงกับหลังมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เป็นคลองที่อยู่เกือบกึ่งกลางระหว่างวัดใหม่บางกะจะกับวัดพุทไธศวรรย์ เป็นคลองที่ขุดขึ้นเพื่อการคมนาคมทางเรือและยังประโยชน์ในเกษตรกรรมทำนาอีกด้วย อีกทั้งยังเป็นคลองสำหรับการคมนาคมทางลัด เพราะในฤดูน้ำหลากกระแสน้ำในแม่น้ำแรงจนแล่นเรือทวนน้ำไม่ไหว เรือต้องหลบขึ้นมาตามคูคลองลัดสายต่างๆ นับเป็นเทคนิควิธีการเดินทางโดยเรือในสมัยก่อน (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2544 : 60-61) คลองคูจามจะไหลไปบรรจบกับคลองตะเคียนล่างและไหลร่วมออกแม่น้ำเจ้าพระยาที่เหนือเกาะเรียนเล็กน้อย ซึ่งนับเป็นคลองลัดที่สำคัญ เพราะเรือที่จะเข้ามาทางด้านทิศใต้ของตัวเมืองพระนครศรีอยุธยา ถ้าไม่สามารถทวนกระแสน้ำ

ในแม่น้ำเจ้าพระยาได้พอพ้นเกาะเรียนก็สามารถวกหลบเข้าปากคลองตะเคียน แล้วแยกตัดตรงเข้ามายังตัวเมืองพระนครศรีอยุธยาได้สะดวก ซึ่งทั้งสองคลองเป็นถิ่นที่อยู่ของชาวมุสลิม ซึ่งชาวต่างประเทศต่างก็จอดเรือสินค้ามาทอดสมอขายของอยู่ที่ปากคลองปทาคูจามทั้งสิ้น

ตามคลองนี้มีพวกแขกจามซึ่งเป็นนักเดินเรือที่เก่งพวกหนึ่งเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่เป็นจำนวนมากจนกลายเป็นชุมชนใหม่ โดยมีตลาดที่สำคัญคือ ตลาดปากคลองคูจาม ซึ่งจะมีพวกแขกชวาและแขกมลายู บรรทุกหมากและหวายมาขาย ตลาดนี้จะติดต่อท้องน้ำถึงบ้านฉะไกรใหญ่และตลาดบริเวณคลองขุนละครไชย(คมขำ ดีวงษา, 2557 : 41) ความจริงนอกจากพวกแขกจามแล้ว ก็มีพวกแขกชวา มลายู ซึ่งนับถือศาสนาอิสลามอาศัยอยู่ด้วย และอยู่กันด้วยความสงบ เนื่องจากนับถือศาสนาเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีพวกมอญมาตั้งบ้านเรือนผสมด้วยเป็นบางแห่ง อย่างเมื่อครั้งในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ก็ทรงพระกรุณาโปรดให้พวกครอบครัวมอญใหม่ที่อพยพหลบภัยมาจากเมืองเมาะตะมะ มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่คลองคูจามบ้าง สามโคก (ปทุมธานี) บ้าง ที่ใกล้วัดตองปุบ้าง เป็นต้น (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2544 : 60-61)

คำว่า “ปทาคูจาม” หรือ “จาม” สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนิพนธ์ไว้ในพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 ว่า

“ไพร่พลเมืองจามนี้ปะปนกันหลายชาติ เป็นพวกขอมเดิมบ้าง เชื้อสายแขกอินเดียที่มาอยู่ในเมืองขอมบ้าง พวกมลายูข้ามทะเลมาอยู่บ้าง เมื่อการสั่งสอนศาสนาอิสลามแพร่หลายมายังประเทศเหล่านี้ ชาวเมืองจามปาโดยมากเข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม บุคคลที่เราเรียกว่าแขกจาม คือ ชาวเมืองจามปานี้เอง เมืองจามปาเป็นอิสระมาจนถึงสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมครองกรุงศรีอยุธยา ด้วยได้พบในจดหมายเหตุที่ฝรั่งแต่งไว้ว่ามีราชทูตจามปาเข้ามากรุงศรีอยุธยาในครั้งนี้” (สุวนัช ศรีสง่า, 2558 : 23)

อาณาจักรจามปามีกษัตริย์ปกครองต่อเนื่องหลายราชวงศ์ และมักใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำสงครามกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งญวน เขมร จีนและชวา บ่อยครั้งที่อาณาจักรจามปาต้องยอมตกเป็นประเทศราช ส่งเครื่องราชบรรณาการให้จีนและญวนจนในที่สุดในปี พ.ศ. 2263 อาณาจักรจามปาได้แพ้สงครามกับอนัม (ญวน) อย่างเด็ดขาด

และกลายเป็นอาณาเขตของประเทศญวน แต่ยังคงเหลือพวกจามสืบเชื้อสายอยู่ในประเทศญวนตอนใต้ราวสามหมื่นคนเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจามมุสลิมเกือบทั้งสิ้น (สุวนัช ศรีสง่า, 2558 : 23)

การศึกษาศาสนาของชาวมุสลิมคลองตะเคียนและคลองปทาคูจาม

จากลำดับประวัติศาสตร์ที่กล่าวมาอย่างคร่าวๆ จะพบว่ามีมุสลิมหลายเชื้อชาติที่มาจากประเทศต่างๆ อาศัยอยู่ที่คลองคูจามหรือคลองปทาคูจาม และอาศัยอยู่บริเวณคลองตะเคียนหรือคลองขุนละคอนไชย นอกจากนี้ เมื่อกรุงศรีอยุธยาแตกแล้ว ทางราชการได้อพยพชาวปัตตานีมาอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาบริเวณปากคลองคูจามและคลองตะเคียน เพราะแม้ว่าปัตตานีแตกในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ก็ตาม ทั้งนี้เพื่อมิให้ชาวปัตตานีรวมตัวกันแข็งเมือง

ชุมชนคลองตะเคียนและชุมชนคลองคูจามและบริเวณใกล้เคียงจึงประกอบด้วยชนชาติต่างๆ ที่เป็นมุสลิมซึ่งเข้ามาอยู่ในประเทศไทยจนกลายเป็นชาวไทยแล้ว และชาวปัตตานีซึ่งเป็นไทยปักษ์ใต้ก็ได้อยู่รวมกัน จึงทำให้ชาวคลองตะเคียนและชาวคลองคูจามสามารถพูดภาษาไทยภาคกลางและภาษามลายูได้ ซึ่งใช้ในการติดต่อสัมพันธ์และการค้าขาย พร้อมทั้งเรียนศาสนาและปฏิบัติศาสนกิจด้วยภาษาอาหรับ โดยใช้คำอธิบายเป็นภาษามลายูหรือภาษาไทย

จากการศึกษาภาษาพูดในปัจจุบันของชาวคลองตะเคียนและชาวคลองปทาคูจามจึงจะมีทั้งศัพท์ภาษาไทย ภาษาอาหรับและภาษามลายูปะปนกันไปและเป็นที่เข้าใจกันอย่างดียิ่ง โดยถ้าผู้ใดมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติศาสนกิจเป็นที่ประจักษ์และมีความเชี่ยวชาญทางด้านวิชาการศาสนาก็จะได้รับเลือกให้เป็นครูสอนศาสนา ทำให้ชาวคลองตะเคียนและชาวคลองปทาคูจามสามารถเรียนรู้วิชาการศาสนาและปฏิบัติศาสนกิจได้เป็นอย่างดี

จินดา (เรืองทอง) บุญมา ซึ่งเคยอพยพหนีสงครามโลกครั้งที่ 2 มาอยู่ที่คลองตะเคียนให้สัมภาษณ์ว่า “มีการเรียนการสอนศาสนาโดยครูที่เป็นญาติผู้ใหญ่ที่บ้าน เช่น

บิดาของกำนันชิต พงษ์ตานี และที่บ้านป้าฟอ (มารดาครูเลาะห์ ธรรมธารัย) ซึ่งเป็นภรรยาของครูอะซิช (บิดาครูฮาริส เกียรติธารัย) จากมาเลเซีย ครูอะซิสพูดภาษามลายูปนไทย สอนภาษาอาหรับและสอนคัมภีร์อัลกุรอาน ในความรู้สึกของนักเรียนถ้าครูพูดภาษาไทยผิดๆ ก็จะแอบยิ้มกัน" (สุวนัช ศรีสง่า, 2558 : 23)

นอกจากนี้ยังมีการสอนคัมภีร์อัลกุรอานกันตามบ้านอีกหลายแห่ง เช่น ที่บ้านกีและห์ เลาะวิถี (บิดาโต๊ะเซาะห์ ฮานาฟี) โดยครูมูซา ฮานาฟี และจะมาสอนที่โรงเลี้ยงของมัสยิดกุฎีช่อฟ้า ที่ตั้งอยู่หน้าบ้านโต๊ะกีโก๊ด (บิดาอีหม่ามอุมาร์ต เลาะวิถี) โดยจะสอนพวกผู้ใหญ่ในวันเสาร์ และมีงานโรงเรียนเมื่อสอนไปได้ระยะหนึ่ง เพื่อทำการโฆษณาโรงเรียน มีการแสดงละครโดยนักแสดงจากบ้านสมเด็จ (สี่แยกบ้านแขก) มีการแสดงของนักเรียนและมีการแสดง "หมากรุกคน" ให้เด็กเดินเป็นตัวหมากรุก โดยนายอิสมาอีล ศรีสง่า กับเพื่อนอีกคนหนึ่งชื่อ สุเทพ บุญยประมาณ เป็นผู้พากษ์ เด็กนักเรียนก็เล่นตามบทพากษ์ เป็นนวัตกรรมการละเล่นพื้นบ้านที่มีความสนุกสนานมาก

กมล เซ็นเสถียร เล่าให้ฟังว่า "สมัยสงคราม คนที่อยู่กรุงเทพอพยพมาอยู่คลองตะเคียน เรียนหนังสือที่โรงเรียนมัสยิดกุฎีช่อฟ้า โดยมี ครูเลื่อน อาศัยกร เป็นครูใหญ่ แต่มีแค่ ป.4 จบแล้วจึงเรียนศาสนาอย่างเดียว จนกระทั่งมีโรงเรียนอิสลามศรีอยุธยาขึ้น" (สุวนัช ศรีสง่า, 2558 : 24)

ศาสนสถานที่สำคัญ

ศาสนสถานหรือมัสยิด เป็นองค์กรที่สำคัญยิ่งในศาสนาอิสลาม เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน เป็นสัญลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนมุสลิมและเป็นสัญลักษณ์ที่สามารถบ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองได้เช่นกัน โดยมัสยิดที่สำคัญของตำบลคลองตะเคียนได้แก่ มัสยิดกุฎีช่อฟ้า มัสยิดญ่ามาลุดดีน มัสยิดตะเกี่ยโยคินราชมิสจินจาสยาม และมัสยิดยามิอุ้ลอิสลามที่มีหออาซานสูงใหญ่ที่สุดในประเทศไทย (กำพล จำปาพันธ์, 2559 : 32)

มัสยิดกุฎีช่อฟ้าตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4 ตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จากประวัติมัสยิดกุฎีช่อฟ้า ระบุว่า ในสมัยรัตนโกสินทร์มีการอพยพของประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามมาจากจังหวัดปัตตานี และส่วนต่างๆ ของไทย ได้มาตั้งบ้านเรือนที่ตำบลคลองตะเคียนและได้มีการบูรณะ ซ่อมแซมและก่อสร้างมัสยิดขึ้น ครั้งแรกเป็นอาคารไม้และรูปแบบของอาคารมัสยิดคล้ายกับวัด ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2462 โต๊ะกีแย้ม อิหม่ามประจำมัสยิด ได้พยายามรวบรวมชาวมุสลิมที่ตั้งบ้านเรือนอย่างกระจัดกระจายให้รวมกลุ่มกันมากขึ้น จนสร้างมัสยิดสำเร็จแต่ยังไม่มีชื่อ ครั้งหนึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้เสด็จประพาสทางชลมารคผ่านตำบลคลองตะเคียน ในการนี้โต๊ะกีแย้มได้ขอพระราชทานนามแก่มัสยิด เมื่อพระองค์ทรงเห็นว่าอาคารมัสยิดมีรูปช่อฟ้า ใบระกาประดับอยู่ด้วยคล้ายกับวัด จึงพระราชทานนามว่า “มัสยิดกุฎีช่อฟ้า” ทั้งได้พระราชทาน “ตะเกียงช่อ” ให้แก่มัสยิดด้วย (จิดาพร แสงนิล, 2548 : 70)

ในส่วนของตำบลสำเภาล่มหรือบริเวณคลองคูจาม ยังคงเป็นบริเวณที่มีมุสลิมอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และมีศาสนสถานที่สำคัญของตำบล ได้แก่ มัสยิดอิสลามวัฒนา มัสยิดอะห์มาดิยะห์ตุสซอลิฮาต และมัสยิดอาลียินนูรอยน์ ทั้ง 3 มัสยิดนี้ เดิมเป็นชุมชนเดียวกัน เรียกว่า “ชุมชนสุเหร่าในคลอง” เชื่อกันว่าชุมชนแขกจามนี้อยู่ต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ทำหน้าที่ส่งส่วยผักบุ้งให้กับวังหลวง นอกเหนือจากที่ทราบกันว่าเป็นพวกอาสาจาม ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้มีพวกปัตตานีเข้ามาอาศัยอยู่ด้วย

ต่อมาประมาณสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โต๊ะกีลิม ผู้มีเชื้อสายเขมรจึงเป็นผู้นำในการแยกตัวจากชุมชนสุเหร่าในคลอง แล้วสร้างมัสยิดขึ้นชื่อว่ามัสยิดอะห์มาดิยะห์ตุสซอลิฮาต ปัจจุบันชุมชนนี้มีเชื้อสายเขมรประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์ ต่อมาประมาณปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าหรือต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โต๊ะกีรีดและโต๊ะกีแดงเชื้อสายปัตตานีได้แยกจากชุมชนสุเหร่าในคลอง ตั้งชุมชนซาฟีอี โดยมีโต๊ะกีรีดเป็นอิหม่ามคนแรก ต่อมาสัปบุรุษของสุเหร่าในคลองที่เหลือก็ย้ายมาอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาสร้างมัสยิดอิสลามวัฒนา ประมาณเวลาตรงกับรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งอาจวิเคราะห์ได้ว่าขณะนั้นน้ำในคลอง

คูจามคงจะลดลง ชุมชนกลุ่มนี้ประชากรในอดีตนั้นส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ ปศุสัตว์และทำน้ำตาล แต่ในปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ทำงานโรงงาน ส่วนการปศุสัตว์ในปัจจุบันเหลือน้อย (จิดาพร แสงนิล, 2548 : 49)

บทสรุป

ชุมชนคลองตะเคียนและชุมชนสำเภาล่มนั้นเป็นชุมชนเก่าแก่ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี โดยมีประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมที่มาจากหลากหลายเชื้อชาติ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นมุสลิมชาวมลายูและชาวจามปะปนกันไป โดยชาวมุสลิมส่วนใหญ่จะทำการค้าขาย ทำการเกษตรและการประมง เป็นต้น ส่วนชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในเกาะกรุงศรีฯส่วนใหญ่จะเข้ารับราชการและมีอาชีพค้าขาย เนื่องด้วยเกาะเมืองของกรุงศรีอยุธยาเป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการ วัดวาอาราม และเป็นสถานที่อยู่อาศัยของข้าราชการ โดยในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม มีพ่อค้าชาวเปอร์เซีย 2 ท่านคือ เชคอะหมัด และเชคสะอิ๊ด พร้อมบริวารได้เข้ามาตั้งรกรากและค้าขายอยู่แถวชานกรุงศรีอยุธยา จนมีฐานะเป็นเศรษฐีใหญ่ เชคอะหมัดนั้นได้สมรสกับสุภาพสตรีไทยและตั้งรกรากอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น ออกญาบวรราชนายกจางวางมหาดไทย ในเวลาต่อมา

ชาวมุสลิมตำบลคลองตะเคียนส่วนใหญ่นั้นเป็นมุสลิมเชื้อสายมลายู จะมาจากทั้งเมืองปัตตานี และเมืองอื่นๆ ในแหลมมลายู ชนเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อทำการเกษตรกรรม การค้าขายและส่วนหนึ่งก็มาเป็นล่าม เนื่องจากการเดินเรือค้าขายในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้น ภาษามลายูเป็นภาษากลางที่ใช้พูดจาแลกเปลี่ยนกันในน่านน้ำ ส่วนชาวมุสลิมคลองปทาคูจามนั้นส่วนใหญ่จะเป็นชาวมุสลิมเชื้อสายจาม ซึ่งชาวจามนี้ปะปนกันหลายชาติ เป็นพวกขอมเดิมบ้าง เชื้อสายแขกอินเดียที่มาอยู่ในเมืองขอมบ้าง พวกมลายูข้ามทะเลมาอยู่บ้าง เมื่อการสั่งสอนศาสนาอิสลามแพร่หลายมายังประเทศเหล่านี้ ชาวเมืองจัมปาโดยมากเข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งเราเรียกกันว่าแขกจาม

ชุมชนคลองตะเคียนและชุมชนคลองคูจามจึงประกอบด้วยชนชาติต่างๆ ที่เป็นมุสลิมเข้ามาอยู่ในประเทศไทยจนกลายเป็นชาวไทยแล้ว และชาวปัตตานีซึ่งเป็นไทยปักษ์ใต้ได้อยู่รวมกัน ชาวคลองตะเคียนและชาวคลองคูจามจึงสามารถพูดได้หลายภาษา อาทิ ไทยภาคกลาง ภาษามลายู และภาษาอาหรับ เป็นต้น และถ้าผู้ใดมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติศาสนกิจเป็นที่ประจักษ์และมีความเชี่ยวชาญทางด้านวิชาการก็จะได้รับเลือกให้เป็นครูสอนศาสนาแก่ชาวบ้าน เพื่อให้ชาวชุมชนได้ใช้ชีวิตอยู่บนศีลธรรมอันดีงาม โดยมีศาสนสถานที่สำคัญของชุมชนคลองตะเคียน คือ มัสยิดกุฎีช่อฟ้า และศาสนสถานที่สำคัญของชุมชนคลองปทาคูจาม คือ มัสยิดอิสลามวัฒนา

เอกสารอ้างอิง

กำพล จำปาพันธ์. (2559). **อยุธยา จากสังคมเมืองท่านานาชาติสู่มรดกโลก ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิศาสตร์.** นนทบุรี : มิวเซียมเพรส.

คมขำ ดีวงษา. (2557). **นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา : มรดกไทย – มรดกโลก.** พระนครศรีอยุธยา : เอส-ซี-เจ-เอ็มซี.

จิดาพร แสงนิล. (2548). **การศึกษาชุมชนมุสลิมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในสมัยอยุธยา (พุทธศตวรรษที่ 19-23).** กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จิตรสิงห์ ปิยะชาติ. (2554). **อยุธยา แผ่นดินประวัติศาสตร์ชาติไทย รวมประวัติศาสตร์อาณาจักรอยุธยาที่คนไทยควรรู้.** กรุงเทพฯ : ยิปซี.

นักศึกษาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ศึกษา ชั้นปีที่ 3 หมู่ที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. (2552). **อำเภอพระนครศรีอยุธยา.** พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. (2544). **อธิบายภูมิสถานกรุงศรีอยุธยา 417 ปี แลครั้งบ้านเมืองดี.** กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

พลับพลึง คงชนะ. (2538). **เจ้าพระยาบวรราชนายก กับ ประวัติศาสตร์สยาม.** กรุงเทพฯ : ศูนย์วัฒนธรรม สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน.

สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง. (2530). **ประวัติศาสตร์ตระกูลสุลต่านสุลัยมาน**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.

สุวนัช ศรีสง่า. (2558). **วารสารครบรอบ 70 ปี อิสลามศรีอยุธยา.** พระนครศรีอยุธยา : โรงเรียนอิสลามศรีอยุธยามูลนิธิ.

อาณัติ อนันตภาค. (2557). **สุลต่านลุ่มทะเลสาบสงขลา เรื่องราวของกลุ่มขุนนางไทยเชื้อสายแขกที่มีบทบาทสำคัญต่อประเทศไทย.** กรุงเทพฯ : ยิปซี.